

امکان سنجی توسعه صنعت جهانگردی در شهرستان اردبیل

دکتر اصغر نظریان

استاد گروه جغرافیای دانشگاه تربیت معلم تهران

دکتر سیدرحیم مشیری

استاد گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

فرشاد آقاجانی

کارشناس ارشد جغرافیای انسانی (شهری - روستایی)

چکیده

جهانگردی یکی از مهم‌ترین صنایع امروزی است که بسیار سودآور و توسعه بخش است. گردشگری و جهانگردی بر توسعه هر سه بخش اقتصاد یعنی صنعت، کشاورزی و خدمات اثر مستقیم دارد. همچنین در رشد و توسعه متعادل درآمدها، ایجاد محیط زیست سالم، توسعه معنوی و پایدار بسیار موثر است. در قرن اخیر، جهانگردی به صورت یک صنعت، اهمیت اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای یافته، به طوری که برخی از کشورها، بخش مهمی از اقتصادشان وابسته به ارز حاصل از جهانگردی می‌باشد. کشور ایران هم با دارا بودن ویژگی‌های ممتاز در امر جهانگردی در بین کشورهای جهان می‌تواند درآمد هنگفتی از این صنعت داشته باشد.

در این میان شهرستان اردبیل با توجه به دارا بودن موقعیت محیطی و وجود منابع سرشار طبیعی، انسانی، جاذبه‌های تاریخی و مذهبی، توانمندی‌های فراوانی در زمینه گسترش صنعت جهانگردی داشته که با خط مشی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مناسب می‌توان صنعت جهانگردی و گردشگری را، اولین گام مؤثر در فقرزدائی و توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه منظور داشت.

در این تحقیق سعی شده، با استفاده از مطالعات موردی موجود در این شهرستان، مطالعه‌ای تقریباً کامل از این صنعت و جاذبه‌های جهانگردی در شهرستان اردبیل صورت گیرد که بیشتر به شناسایی و راه‌های توسعه صنعت جهانگردی، تنگناها و امکانات این صنعت پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: امکان سنجی، جهانگردی، توسعه پایدار، اکوتوریسم، اردبیل.

۱. مقدمه

صنعت جهانگردی به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به شمار آمده و به یقین «جهانگردی» در دهه‌های آینده با سرعتی بیش از گذشته و امروز گسترش خواهد یافت. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. به ویژه در کشورهای در حال توسعه، یعنی آن جا که شکل‌های دیگر توسعه اقتصادی مثل تولید یا استخراج منابع طبیعی، از نظر اقتصادی مقرون به صرفه نیست و یا نقش چندان مهمی در صحنه تجارت و بازرگانی ندارد، به توسعه صنعت جهانگردی توجه زیادی می‌شود. از طرفی امروزه پیشرفت تکنولوژی موجب بروز دگرگونی‌های مختلفی در زندگی بشر شده از جمله تحول در ارتباطات حمل و نقل که این امر جوامع شهری را با مشکلات زیادی همچون تقسیم کار، تولید انبوه، خستگی شدید و طاقت فرسا مواجه ساخته است. لذا مسافرت و تغییر مکان موقت برای رفع خستگی و تجدید قوای جسمی و روحی امری ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به مسائل فوق لزوم برنامه‌ریزی در زمینه تشکیلات کارآمد با تأسیسات و تسهیلات مناسب جهانگردی غیر قابل انکار می‌باشد. هدف از تدوین این تحقیق موارد اشاره شده در ذیل می‌باشد:

- بررسی و مطالعه به منظور تشخیص وضعیت کنونی امکانات جهانگردی در شهرستان اردبیل
- شناسایی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی شهرستان
- تعیین تنگناها و مسائل توسعه جهانگردی
- ترغیب بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در جاذبه طبیعی شهرستان
- اشتغال‌زایی و بهبود سطح کیفی و کمی وضعیت اقتصادی شهرستان از طریق صنعت جهانگردی

همچنین سعی شده ضمن بررسی ویژگی‌های صنعت جهانگردی در ابعاد مختلف و ویژگی‌های ممتاز شهرستان اردبیل به لحاظ جاذبه‌های طبیعی، ضمن بیان نقاط قوت و ضعف صنعت جهانگردی، پیشنهادهای در زمینه رونق هر چه بیشتر این صنعت در بخش‌های مختلف جهانگردی شهرستان ارائه گردد.

۲. روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده که جهت جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های زیر استفاده شده است:

- ۱- روش کتابخانه‌ای به صورت گردآوری اطلاعات توصیفی و آماری از کتاب‌ها، مجلات، جراید، آمار نامه‌ها، سازمان برنامه و بودجه استان اردبیل، کتابخانه و اداره میراث فرهنگی و گردشگری استان اردبیل

۲- روش مشاهده‌ای «بررسی میدانی»

۳- مصاحبه حضوری در محلات شهر و قطب‌های گردشگری شهرستان اردبیل

۳. موقع جغرافیایی شهرستان اردبیل

شهرستان اردبیل در شمال غربی فلات ایران بین مختصات جغرافیایی ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه الی ۳۸ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه الی ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی واقع شده و ۵۱۷۲/۳ کیلومتر مربع مساحت دارد. همچنین در ابعاد تقریبی ۹۶ کیلومتر طول ۷۶ کیلومتر عرضی گستردگی دارد. این شهرستان دارای ۴ بخش است که شامل ۴ شهر، ۲۲ دهستان و ۳۸۸ آبادی دارای سکنه می‌باشد.

طبق سرشماری سال ۱۳۷۵، جمعیت شهرستان ۵۶۳۴۷۷ نفر بوده که از این تعداد ۶۲/۳۴ درصد در نقاط شهری و ۳۶/۶۵ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته و بقیه غیر ساکن بوده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵).

۴. فضاها و جاذبه‌های جهانگردی

شهرستان اردبیل با جاذبه‌های طبیعی و تاریخی منحصر به فرد خود یکی از مناطق جالب و قطب‌های مهم گردشگری در ایران محسوب می‌شود. این فضاها و جاذبه‌های توریستی سالانه میلیون‌ها نفر از گردشگران را از نقاط مختلف کشور و کشورهای خارجی بسوی خود می‌کشاند.

۴-۱. جاذبه‌های طبیعی

وجود منابع طبیعی متعدد و متنوع همچون جنگل، رودخانه، دریاچه‌ها، تالاب‌ها، حیات وحش، آب‌های گرم، مراتع بیلاقی و همچنین وجود کوه‌های بلند منشأ خیر و برکات فراوانی برای منطقه بوده و جذابیت خاصی به این منطقه بخشیده است. از جمله این منابع و مراکز می‌توان به شهر توریستی سرعین، جنگل‌های زیبای فندقلو، دریاچه نئور، دریاچه شورابیل و مجتمع تفریحی آن، گردنه دیدنی حیران، چشمه‌های آب گرم و سرد و متعدد در نقاط مختلف این شهرستان، آب‌های معدنی گرم و سرد، سردابه و یله درق «ویله دره» سرعین، برجلو، قیزجه، هفت بلوک و ... کوه‌های باغرو، کوهپایه‌ها و دامنه‌های سرسبز سیلان به همراه آب و هوای مساعد و خنک در تابستان و ده‌ها مورد دیگر اشاره نمود (زنده دل و دستیاران، ۱۳۷۷).

استقرار شهرستان اردبیل در عرض جغرافیایی بالا، کوهستانی بودن و در معرض توده‌های هوای متعدد قرار گرفتن مانند توده هوای قطبی سیبری و مدیترانه، وزش بادهای مختلف، دمای

مناسب همراه با رطوبت و ... موجب تعدیل نسبی آب و هوای این منطقه شده است که از این لحاظ در سطح کشور بسیار نادر است. بالاخص در فصل تابستان به لحاظ خنک بودن هوا، این منطقه می تواند در جذب گردشگر از مناطق گرمسیر کشور و همچنین کشورهای حوزه خلیج فارس موفق باشد. با ایجاد امکانات و تجهیزات مناسب در منطقه می توان از پدیده «آب و هوا» در توسعه صنعت گردشگری منطقه بهره جست.

بر اساس جدول ۱ میانگین دمای سالانه شهرستان اردبیل ۸/۸ درجه سانتی گراد می باشد. در تیرماه با ۱۹/۲ درجه سانتی گراد و دی ماه با ۳/۵- درجه سانتی گراد به ترتیب گرم ترین و سردترین ماه های سال به شمار می رود (مرکز آمار ایران، سال نامه آماری، ۱۳۷۵).

جدول ۱: میانگین دمای ماهانه و سالانه ایستگاه اردبیل

ایستگاه اردبیل (ماه)	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	سالانه
شهرستان اردبیل	۳/۵-	۱/۶-	۳	۱۰	۱۳/۱	۱۶/۸	۱۹/۱	۱۸/۲	۱۵/۶	۱۰/۲	۵/۳	۰/۵-	۸/۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، سال نامه آماری ۱۳۷۵

از ویژگی های اصلی آب و هوای شهرستان اردبیل می توان به سرد بودن عمومی هوا اشاره نمود که حدود شش ماه از سال را در بر می گیرد. ویژگی های دیگر اقلیمی این شهرستان بارندگی و میزان رطوبت نسبی قابل توجه آن می باشد که در جدول ۲ به میانگین، حداکثر و حداقل رطوبت سالانه و ماهانه منطقه اشاره شده است.

۴-۲. جاذبه های ورزشی

ارتفاعات سبلان دارای جاذبه های بالقوه فراوانی در زمینه ورزش های کوهستانی است. از جمله این جاذبه ها ورزش های اسکی، صخره نوردی، سنگ نوردی، کوهنوردی و ... می باشد. از ویژگی ارتفاعات منطقه، ماندگاری برف در ارتفاعات است. به طوری که حداکثر ۹ ماه و

جدول ۲: میانگین، حداکثر و حداقل رطوبت سالانه و ماهانه شهرستان

ایستگاه	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	سالانه
میانگین	۷۴	۷۴	۷۳	۶۶	۷۰	۶۹	۶۷	۷۰	۷۲	۷۶	۷۳	۷۴	۷۱
حداکثر	۸۵	۸۷	۸۹	۸۷	۹۰	۹۱	۸۷	۸۸	۹۱	۹۲	۸۹	۸۷	۸۹
حداقل	۶۱	۵۹	۵۴	۴۳	۳۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۰	۵۵	۵۵	۶۰	۵۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، سال نامه آماری ۱۳۷۵

حداقل ۵ ماه از سال برف را در قله‌های این منطقه می‌توان مشاهده کرد که همه ساله علاقه‌مندان بی‌شماری در ورزش کوهنوردی با گروه‌های متعدد عازم این کوه‌ها می‌شوند. اسب سواری نیز یکی از ورزش‌های متداول بین مردم مناطق روستایی و عشایر شهرستان می‌باشد که در نوع خود دارای جاذبه خاصی می‌باشد. با توجه به این که حدود ۳۷٪ از جمعیت این شهرستان در روستاها سکونت دارند لذا ایجاد و توسعه امکانات ورزشی و ورزش‌های بومی و محلی در روستاها می‌تواند در جذب گردشگران به این منطقه نقش مهمی را ایفا نماید.

۳-۴. جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی

شهرستان اردبیل دارای آثار و اماکن تاریخی و باستانی بسیار متنوعی است. از جمله این اماکن پل‌ها و تپه‌های باستانی، حمام‌های تاریخی، گورستان‌ها، برج‌ها و خانه‌های قدیمی، بازار، مساجد، بقعه‌ها و امامزاده‌هاست که حاصل باورهای دینی و مذهبی مردم شهر اردبیل می‌باشد (مخلصی، ۱۳۷۱). احیاء و بازسازی، مرمت و حفاظت از این اماکن می‌تواند علاوه بر ابعاد اجتماعی آن‌ها، ویژگی‌های توریستی عناصر فوق را دوچندان ساخته و زمینه‌های لازم و مناسبی را برای آشنا شدن هر چه بیشتر گردشگران به خصوص جهانگردان خارجی با فرهنگ، مذهب و باورهای دینی ساکنین منطقه را فراهم نماید.

شهرستان اردبیل دارای بافت فرهنگی سنتی است که مذهب عمده‌ترین و قدیمی‌ترین عنصر آن است و نشان‌دهنده علاقه‌مندی مردم این شهرستان به اسلام و تشیع می‌باشد. ادبیات مردم منطقه نیز مانند تاریخ و زبان آنان از سابقه‌ای کهن برخوردار است.

۵. اماکن و تسهیلات جهانگردی

تأسیسات پذیرایی از جهانگردان مهم‌ترین عامل زیر بنایی جهانگردی و گردشگری است. به این بخش از خدمات جهانگردی همواره بیشترین توجه مبذول می‌گردد و بالاترین اهمیت را در امر جذب گردشگر دارا می‌باشد. از این رو در برنامه‌ریزی‌ها نیز از اولویت برخوردار است.

شهرستان اردبیل دارای تنها هتل استان در سال ۱۳۶۹ با ۳۲ تخت بوده است که به این رقم در سال ۱۳۷۲، ۲ واحد هتل و ۱۱۶ تخت اضافه گردیده است. در سال ۱۳۷۲ درصد سهم این شهرستان از هتل‌های استان ۷۴٪ بوده است (شیخی گرجان، ۷۸-۱۳۷۷).

سال ۱۳۷۵ تعداد ۱۵۴ مسافرخانه با ۶۶۷۲ تخت در سطح شهرستان اردبیل وجود داشته است. همچنین تعداد واحد اقامتی «مسافرخانه» از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۵ در این شهرستان هیچ رشدی نداشته است (ایرانگردی و جهانگردی استان اردبیل، ۱۳۷۷). در اردبیل و شهرهای دیگر شهرستان و همچنین محورهای ارتباطی بین این ناحیه با نقاط همجوار رستوران‌ها و

چایخانه‌های متعددی وجود دارد که اکثر این اماکن از نظر کیفی در سطح مطلوبی نمی‌باشند. رستوران‌های بین راهی منطقه نیز از نظر بهداشتی در وضعیت مطلوبی نبوده و رعایت نکات بهداشتی از طرف آن‌ها می‌تواند درصد استفاده‌کنندگان از این نوع اماکن را بالا ببرد.

۶. قطب‌ها و محورهای گردشگری

از آن‌جا که جاذبه‌های طبیعی، باستانی و مذهبی در سطح منطقه گسترش یافته اند، لذا برنامه‌ریزی علمی، چاره‌اندیشی جهت استفاده بهینه و مطلوب از آن‌ها مورد نیاز می‌باشد. به این منظور بهره‌برداری از پتانسیل‌های منطقه در جهت توسعه جهانگردی و گردشگری داخلی و خارجی، لزوم قرار دادن نقاط شهری منطقه «اردبیل - سرعین» به‌عنوان قطب‌های گردشگری و تمرکز تسهیلات جهانگردی، میزبانی و تأسیسات اقامتی به نسبت جمعیت و تعداد گردشگران در این دو قطب اصلی منطقه ضروری است. دو منطقه مذکور به جهت داشتن جاذبه‌های بیشتر نسبت به نقاط دیگر شهرستان، سرمایه‌گذاری و ایجاد امکانات در آن‌ها مقرون به صرفه می‌باشد. شهر اردبیل همواره به‌عنوان یکی از قطب‌های گردشگری کشور مطرح بوده و به دلیل قابلیت‌های فراوان گردشگری مانند آب و هوای خنک، مناظر طبیعی دریاچه شورابیل «مجتمع تفریحی کوثر»، باغات میوه، رودخانه‌های متعدد، مراتع سرسبز و ارتفاعات با قابلیت‌های ورزش‌های کوهستانی، از جایگاه ویژه‌ای در صنعت گردشگری منطقه برخوردار می‌باشد. علاوه بر این، بزرگ‌ترین آثار تاریخی استان چون، بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، بازار قدیمی اردبیل، جمعه مسجد، آرامگاه مقدس اردبیلی و ده‌ها بنای تاریخی، پل، حمام، مسجد و تالار در این شهر واقع شده است (جامعی، ۱۳۷۲).

شهر سرعین در غرب شهرستان اردبیل واقع شده و فاصله آن تا اردبیل ۲۸ کیلو متر است. به دلیل وجود آب‌های گرم معدنی سالانه صدها هزار نفر به این شهر مسافرت می‌کنند. احداث هتل‌ها، مسافرخانه‌ها، فروشگاه‌های بزرگ، موسسات دولتی و ایجاد راه جدید آسفالتی اردبیل به سرعین بر رونق این شهر توریستی افزوده است. بیش از ۹ آبگرم معدنی در این شهر وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها گاومیش گلی، ساری سو، قهوه سویی «آب چشم»، قره سو «اعصاب سویی»، ژنرال سویی، پهنلو و شفا سویی می‌باشد (زنده‌دل و دستیاران، ۱۳۷۷). همچنین آبگرم بش باجیلار دارای استخر و امکانات بهداشتی مناسبی بوده و مجتمع آب درمانی سبلان نیز یکی از مجهزترین مجتمع‌های آب‌درمانی کشور می‌باشد که در این منطقه واقع شده است.

۷. قابلیت‌ها و تنگناهای صنعت جهانگردی در اردبیل

۷-۱. قابلیت‌ها

۱- چشمه‌های آب معدنی فراوان

جدول ۳: اسامی و مشخصات آب‌های معدنی شهرستان اردبیل

نام آب معدنی	محل	خواص درمانی	درجه حرارت به سانتی‌گراد
گاو میش گلی	سرعین	رماتیسم و دردهای مفصلی	۴۷
ساری سو	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۴۱
قره سو	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۳۷
پهنلی سو	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۳۷
یول سویی	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۴۱
گز سویی	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۲۱
قهوه خانه همت	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۳۹
قهوه خانه یعقوب	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۴۲
ژنرال (جنرال)	سرعین	آرام‌بخش	۴۳
بش باجیلار	سرعین	استحمام و آرام‌بخش	۱۷
گل علی	ویله دره	گوارش، معده، کبد	۲۰
اسد	ویله دره	گوارش، معده، کبد	۴۱
آب گرم ویله دره	ویله دره	استحمام و آرام‌بخش	۳۲
یل سویی	سردابه اردبیل	بیماری‌های جلدی، رماتیسم و کبد	۳۶
سرداوه	سردابه اردبیل	بیماری‌های جلدی، رماتیسم و کبد	۳۰
چخماخلی	یدی بلوک اردبیل	بیماری‌های جلدی، رماتیسم و کبد	۴۹
بوشلی	نیر	دردهای عصبی و رماتیسم	۴۸
ایلانجیق	نیر	دردهای عصبی و رماتیسم	۴۹

مأخذ: اداره برنامه و بودجه، استان اردبیل، طرح مطالعات جامع توسعه استان اردبیل، ۱۳۷۸

- ۲- جاذبه‌های تاریخی مهم چون بقعه شیخ صفی الدین، بازار قدیمی و صدها جاذبه تاریخی دیگر.
- ۳- جاذبه‌های متنوع طبیعی مثل دریاچه نئور، جنگل فندقلو، اطراف رودخانه ها، باغات و شکارگاه‌ها که هر کدام قابلیت تبدیل شدن به یک مکان گردشگری را دارند
- ۴- مجتمع تفریحی کوثر «دریاچه شورابیل» که از کانون‌های بزرگ تفریحی، ورزشی و ماهیگیری می‌باشد
- ۵- کوهستانی بودن منطقه و قرار گرفتن شهرستان در پای ارتفاعات سبلان، جاذبه‌های بالقوه‌ای را جهت ایجاد انواع ورزش‌های کوهستانی از قبیل اسکی، کوهنوردی و صخره‌نوردی، فراهم نموده.
- ۶- وجود مراتع سر سبز در منطقه فندق‌لو نیز یکی از مناطق بالقوه جهت ایجاد پیست اسکی روی چمن می‌باشد.

۷-۲. تنگناها

- ۱- استفاده از آب‌های معدنی به صورت حوضچه‌های معمولی
- ۲- کمبود امکانات اقامتی و تفریحی مناسب در شهر سرعین
- ۳- عدم وجود تسهیلات زیر بنایی مناسب در قطب‌ها و محورهای گردشگری شهرستان
- ۴- بی توجهی نسبت به ترمیم و احیای بناهای تاریخی شهرستان
- ۵- عدم وضعیت مطلوب واحدهای اقامتی شهرستان
- ۶- پایین بودن سطح سواد شاغلان مراکز اقامتی شهرستان که این امر موجب پایین آمدن کارایی خدمات مراکز اقامتی به مسافران گردیده.

۸. نتیجه‌گیری

امروزه صنعت جهانگردی به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم در شناساندن هویت ملی و فرهنگی، تحصیل درآمد و رشد و پویایی اقتصاد شمرده می‌شود. شهرستان اردبیل نیز به دلیل جایگاه خاصی که در زمینه جاذبه‌های طبیعی و تاریخی دارد، نیازمند توجه بیشتر در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی است که قابلیت‌های بالقوه منطقه را به قابلیت‌های بالفعل تبدیل نماید. وجود پتانسیل‌های بسیار ممتازی همچون آثار تاریخی در کنار جاذبه‌های طبیعی بکر و زیبا مانند چشمه‌های آب معدنی فراوان در منطقه و دامنه‌های سبلان، آب و هوای مطبوع تابستانی، پتانسیل‌های موجود در زمینه ورزش‌های کوهستانی و زمستانی، مناظر طبیعی دریاچه‌ها، جنگل‌ها و شکارگاه‌ها در کنار ویژگی‌های فرهنگی اعم از صنایع دستی، موسیقی محلی، این شهرستان را در سطح مناطق توریستی کشور قرار داده که متأسفانه

به دلیل عدم تجهیز و بهره‌برداری از پتانسیل‌های موجود در صنعت توریسم منطقه، این صنعت با مشکلات عدیده‌ای در زمینه امور زیر بنایی، تبلیغاتی، تجهیز و بهره‌برداری از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی مواجه می‌باشد. عدم وجود امکانات اقامتی مناسب و کم در سطح شهرستان و همچنین عدم امکانات تفریحی و سرگرمی اعم از پارک‌ها، شهربازی، نمایشگاه و ...، متوسط زمان اقامت مسافران وارده به شهرستان را بر خلاف میل‌شان کاهش داده است. به طوری که اکثر مسافرانی که به منظور استفاده از آب‌های معدنی به شهر سرعین مسافرت می‌کنند همان روز اول مجبور به بازگشت می‌شوند. لذا بهبود ارتقاء امکانات جهانگردی می‌تواند کمک شایانی به این صنعت در منطقه بنماید.

همچنین می‌توان با ایجاد امکانات اقامتی مناسب و تجهیز و بهسازی آب‌های معدنی، امکانات بهداشتی، تفریحی، ورزشی و نیز از طریق احیاء و بهره‌برداری از جاذبه‌های تاریخی و شناساندن این قابلیت‌ها به علاقه‌مندان، راه را برای رشد و شکوفایی این صنعت در شهرستان هموار نمود. بنابراین برای استفاده مطلوب از این مزیت شهرستان، لازم است سرمایه‌گذاری دولتی در جهت تقویت زیرساخت‌های این بخش مورد توجه مسئولین قرار گیرد تا زمینه مشارکت گسترده بخش خصوصی نیز فراهم گردد.

با استناد به مطالب عنوان شده در بخش‌های مختلف این تحقیق به نظر می‌رسد، قابلیت‌های بالقوه این شهرستان در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی به هزینه کم‌تر و نیروی انسانی غیر ماهر نیاز داشته و خیلی سریع‌تر می‌تواند در رشد اقتصادی شهرستان و بالاخص ایجاد مشاغل گوناگون نقش اساسی ایفا نماید. از این رو سرمایه‌گذاری بر روی دیگر جاذبه‌های شهرستان، خصوصاً جاذبه‌های طبیعی مانند تالاب‌ها، دریاچه‌ها، ارتفاعات و ایجاد ورزش‌های کوهستانی و زمستانی به جهت استعدادهای فراوان منطقه می‌تواند در تمام فصول سال پذیرای تعداد بی‌شماری توریست باشد.

به‌عنوان نمونه ایجاد ورزش‌های زمستانی در دامنه‌های سبلان و اسکی روی یخ بر روی دریاچه نئور و ... می‌تواند علاقه‌مندان به این ورزش‌ها را به این شهرستان جذب نماید. همجواری این شهرستان با جمهوری آذربایجان و نیز سایر کشورهای نزدیک می‌تواند زمینه فعال‌سازی این صنعت را در شهرستان فراهم نماید.

بر اساس آمار سال ۱۳۷۵ بیش از ۵/۱ میلیون توریست سالیانه از شهرستان اردبیل دیدن می‌کنند که از این تعداد تنها ۱۳ درصد جهانگرد خارجی بوده‌اند که در صورت برنامه‌ریزی برای جذب جهانگرد خارجی می‌توان این درصد را افزایش داد. افزایش جهانگرد چه داخلی و چه خارجی فقط با توسعه امکانات جهانگردی در نقاط دیدنی شهرستان و ایجاد تسهیلات و ارائه خدمات در سطح استانداردهای بین‌المللی تحقق پیدا خواهد کرد. طبیعی است برای تحقق این

توسعه در هر زمینه‌ای مهم‌ترین گام، شناسایی مشکلات و موانع توسعه است و تلاش برای رفع آن‌ها و ایجاد زمینه برای رشد و پویایی سریع آن. از این جهت در این مطالعه تلاش شده تنگناها و قابلیت‌های این صنعت شناسایی و برای توسعه آن پیشنهادهای آرائه گردد که در صورت توجه به این سیاست‌ها تا حدودی راه برای توسعه این صنعت در منطقه هموار خواهد شد.

۹. سیاست‌ها و راهبردها:

- سرمایه‌گذاری برای تسهیلات جهانگردی باید به نحوی صورت گیرد که جمعیت بومی منطقه ضمن مالک شدن آن امکانات، از وضعیت معیشتی مناسب و بهبود نسبی اقتصادی برخوردار شوند
- اعمال سیاست‌های پولی و مالی تشویق کننده برای توسعه این صنعت، مثل کاهش مالیات‌ها، پرداخت وام‌های کم بهره به سازندگان تاسیسات پذیرایی و ...
- بازاریابی صحیح در این صنعت برای جذب گردشگر بیشتر
- توسعه صنایع دستی و معرفی سوغاتی‌های محلی که سبب افزایش درآمد مردم منطقه می‌گردد
- ایجاد زمینه‌های مناسب برای جلب مشارکت فعال بخش خصوصی، مثل آشنا ساختن این بخش با صنعت جهانگردی و اهمیت سود دهی آن
- تخصیص اعتبارات لازم برای به انجام رسانیدن مرمت و بازسازی میراث تاریخی منطقه
- تشکیل گنجینه‌های تاریخ طبیعی و باستان شناسی در مرکز منطقه «اردبیل»
- انجام تبلیغات لازم برای شناساندن جاذبه‌های تاریخی و میراث فرهنگی منطقه با استفاده از رسانه‌های گروهی و تهیه بروشورهای تبلیغاتی و نشریات
- چاپ و نشر آثار پژوهشی و ترویج و تهیه کالاهای تبلیغاتی
- راهنمایان زبده و علاقه‌مند به امور جهانگردی که پلی هستند بین جهانگرد و جاذبه‌های جهانگردی
- آموزش بیشتر مردم شهرستان بر حفظ مسائل قومی از جمله تن‌پوش‌ها، آداب و رسوم گفتاری، مراسم سنتی و نیز آشنا ساختن آن‌ها با فرهنگ گردشگری
- حفاظت و بهره‌برداری معقول از منطقه و درپاچه نئور و تالاب شورابیل جهت استفاده از قابلیت‌های آن بالاخص قابلیت‌های زیستگاهی و گردشگری
- توسعه و تقویت سریع شبکه‌های ارتباطی زمینی و هوایی منطقه با نواحی داخلی و خارجی کشور

- توجه جدی به ساخت و سازهای ورزشی کوهستانی مانند تله کابین و پیست اسکی در دامنه‌های سیلان
- ایجاد تأسیسات و تجهیزات جهانگردی از حیث ساختمان، هتل، فضاسازی محیط، خدمات لازم و ایجاد شهرک‌های گردشگری
- ایجاد امنیت کامل در منطقه با همکاری نیروی انتظامی
- تهیه عکس و اسلاید از مناطق دیدنی منطقه و ارسال به موزه‌ها و نمایشگاه‌های داخلی و برون مرزی

۱۰. پروژه‌های پیشنهادی

پروژه‌های پیشنهادی در زمینه فضاهای طبیعی تجهیز و بازسازی آب‌های معدنی

منطقه اردبیل به دلیل ویژگی‌های زمین‌شناختی یکی از کانون‌های مهم آب معدنی و آب گرم کشور است. تجهیز کردن چشمه‌های معدنی به امکانات بهداشتی، ورزشی، تفریحی و پذیرایی می‌تواند درصد گردشگری منطقه را تا دو برابر افزایش دهد. به‌عنوان مثال، سرعین که به‌عنوان قطب مهم گردشگری در منطقه محسوب شده و دارای چشمه‌های متعدد آب معدنی و آب گرم می‌باشد.

تجهیز چشمه‌های معدنی منطقه بیله دره

در صورت تامین آسایش مسافران و استقرار تجهیزات لازم جهانگردی، این منطقه را می‌توان به یک شهر زیبای سیاحتی و تفریحی تبدیل کرد.

محل اجرا: بیله دره جنب شهر سرعین

اشکال تجهیز: سرویس بهداشتی، استخر شنا، امکانات ورزشی - تفریحی و پذیرایی

اهداف پروژه: جذب گردشگر بیشتر به منطقه، استفاده از آب‌های معدنی جهت درمان

توجیه پروژه: این منطقه «بیله دره» در نزدیکی شهر سرعین قرار دارد. این دره به جهت

وجود چشمه‌های متعدد، بسیار پرآب بوده و از پوشش گیاهی فراوانی برخوردار می‌باشد. با تشویق بخش خصوصی می‌توان امکانات گردشگری و درمانی را در آن ایجاد و بهره برداری لازم را از قابلیت‌های منطقه نمود.

تجهیز و گسترش امکانات اقامتی و ورزشی در ارتفاعات

از دیگر جاذبه‌های طبیعی منطقه اردبیل وجود منطقه کوهستانی سیلان و ارتفاعات و دامنه‌های

آن است که سالانه صدهزار نفر از مشتاقان ورزش‌های کوهستانی را به سمت خود جلب می‌نماید. قله سبلان با ارتفاع ۴۸۱۱ متر و دریاچه بسیار زیبای واقع در آن و همچنین وجود برف در مدت ۵ تا حداکثر ۹ ماه در سال در این ارتفاعات از جمله ویژگی‌های ممتاز آن به شمار می‌رود (زنده دل و دستیاران، ۱۳۷۷). تجهیز و گسترش امکانات اقامتی و توسعه ورزش‌های کوهستانی از جمله کوهنوردی، صخره نوردی و سنگ نوردی در ارتفاعات بلند منطقه می‌تواند تعداد توریست را تا چندین برابر حال حاضر به سوی خود جذب نموده و موجب توسعه صنعت جهانگردی در منطقه گردد.

احداث تله کابین بین چشمه‌های آب معدنی و ارتفاعات سبلان

با توجه به قرار گرفتن چشمه‌های آب معدنی در ارتفاعات سبلان، احداث تله کابین امکان استفاده از هوای مطبوع کوهستانی برای افرادی که جهت استفاده از این آب‌ها به منطقه آمده‌اند و امکان صعود به ارتفاعات را ندارند، فراهم خواهد شد.

محل اجرا: سرعین و بیله دره تا ارتفاعات سبلان

اشکال تجهیز: ایجاد واحدهای اقامتی در ارتفاعات، ایجاد تله کابین و سرویس بهداشتی و امکانات ورزشی و تفریحی دیگر

اهداف پروژه: جذب گردشگر بیشتر به منطقه، بهره‌برداری لازم از قابلیت‌های ارتفاعات و رونق اقتصادی منطقه

توجیه پروژه: ایجاد سیستم تله کابین بین ارتفاعات سبلان و شهر سرعین می‌تواند به دنبال خود ورزش‌های کوهستانی دیگر را توسعه داده و زمینه برای بهره‌برداری از ارتفاعات را فراهم سازد مثل اسکی و ...

مدیریت و سرمایه‌گذاری مناسب برای تبدیل جنگل‌ها به پارک‌های جنگلی

علاوه بر پوشش گیاهی متنوع که در فضاهاى جلگه‌ای، دره‌ای و کوهستانی منطقه اردبیل وجود دارد، جنگل‌های بسیار زیبایی نیز در دامنه شرقی کوه سبلان واقع شده که بیشتر این منطقه را پوشانده است. بیشترین گونه‌های درختی این جنگل‌ها فندق است. این جنگل‌ها یکی از گردشگاه‌های مهم استان هستند که به منطقه فندق لو معروف می‌باشد (اداره حفاظت محیط زیست استان اردبیل، ۱۳۷۸).

تجهیز منطقه فندق لو به امکانات «رفاهی و خدماتی»

جنگل فندق لو در دامنه کوه‌های طالش «بخش نمین» واقع شده و از پوشش گیاهی و

جنگلی زیبایی برخوردار بوده و دارای قابلیت‌های فراوانی در امر گردشگری می‌باشد.
محل اجرا: منطقه جنگلی فندق لو در نزدیکی شهر نمین و دامنه‌های طالش
اشکال تجهیز: ایجاد امکانات اقامتی کمپینگ و ایجاد تجهیزات تفریحی چون شهربازی، اسکی روی چمن و ورزش‌های دیگر و همچنین امکانات تفریحی خارج از شهر
اهداف پروژه: استفاده بهینه از طبیعت زیبای منطقه، جذب گردشگر و درآمد اقتصادی برای منطقه

توجیه پروژه: در این منطقه به جهت داشتن مناظر زیبای طبیعی «جنگل و پوشش گیاهی» می‌توان ضمن محافظت اصولی از محیط زیست آن، امکان جذب گردشگر فراوانی در فصول بهار و تابستان برای بازدید از منطقه فراهم نمود.

احداث تاسیسات جهانگردی - تفریحی در حواشی دریاچه‌ها و تالاب‌ها
 منطقه اردبیل دارای تالاب‌ها و دریاچه‌های متعددی است. مهم‌ترین آن‌ها دریاچه شورابیل، نئور، تالاب شورابیل، ملااحمد و نوشار و ... می‌باشد که قابلیت‌های فراوانی در زمینه جذب توریسم دارد. از این‌رو تجهیز و احداث تاسیسات جهانگردی، تفریحی و ورزشی در حواشی این گردشگاه‌ها می‌تواند موجب افزایش شمار جهانگردان و نیز رونق اقتصاد منطقه گردد.

تجهیز منطقه نئور «حواشی دریاچه نئور» به امکانات تفریحی - ورزشی
 دریاچه نئور در بلندی‌های دامنه باختری رشته کوه باغرو و در نزدیکی منطقه هیر واقع شده است. وسعت آن ۱۲۰۰ هکتار و حدود چهار ماه از سال به‌صورت یخبندان بوده و اطراف آن دارای مناظر بسیار زیبای طبیعی و سربند می‌باشد. این دریاچه محل پرورش ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان می‌باشد. همچنین انواع پرندگان شکاری و آبزی مهاجر و حیوانات دیگر را می‌توان در اطراف دریاچه مشاهده نمود (اداره حفاظت محیط زیست استان اردبیل، ۱۳۷۸). به جهت قابلیت‌های متعدد این دریاچه در فصول مختلف سال می‌توان از آن بهره جست. به‌عنوان مثال در فصل زمستان به‌علت یخ بستن آب دریاچه می‌توان امکانات ورزش اسکی رو یخ و در فصول دیگر ورزش‌های دیگری چون اسکی روی آب و ... ایجاد نمود.

محل اجرا: دریاچه نئور نزدیک منطقه هیر در فاصله ۴۵ کیلومتری جنوب شرقی اردبیل
اشکال تجهیز: ایجاد تاسیسات جهانگردی از جهت امکانات ورزشی، تفریحی، واحدهای اقامتی و پذیرایی، قایقرانی و ...

اهداف پروژه: جذب گردشگر به منطقه در فصول مختلف سال، جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در توسعه و گسترش امکانات منطقه، ایجاد اشتغال و کسب درآمد.

توجیه پروژه: منطقه نئور به جهت داشتن مناظر زیبای طبیعی بالاخص سرسبزی حواشی دریاچه و ارتفاعات کناری آن و همچنین داشتن قابلیت های فراوان در زمینه ورزش های آبی، در صورت تجهیز می تواند در آینده به عنوان یکی از کانون های جذب گردشگری در منطقه اردبیل تبدیل شود.

۱۱. پروژه های پیشنهادی مربوط به فضای شهری

ایجاد امکانات تفریحی در کنار رودخانه ها

یکی از مکان هایی که همواره مورد توجه گردشگران می باشد، استراحت در اطراف رودخانه ها است. از این رو ایجاد امکانات تفریحی، موزه های طبیعی و حیات وحش در کنار رودخانه ها لازم به نظر می رسد.

تجهیز حواشی رودخانه بالیخلی چای «تبدیل آن به پارک ساحلی»

این رودخانه از داخل شهر اردبیل می گذرد و یکی از اماکنی است که اهالی شهر برای گذراندن اوقات فراغت از آن استفاده می نمایند.

محل اجرا: شهر اردبیل مسیر محل رودخانه بالیخلی چای در محدوده شهر

اشکال تجهیز: ایجاد امکانات تفریحی، موزه های طبیعی و حیات وحش در مسیر رودخانه

در داخل شهر

اهداف پروژه: ایجاد جذابیت بیشتر این مکان ها برای استفاده شهروندان و آشنایی

گردشگران با گونه های جانوری و گیاهی منطقه اردبیل از طریق احداث باغ وحش و موزه های طبیعی

توجیه پروژه: به دلیل استفاده حواشی رودخانه توسط اهالی و مسافران به منظور گذراندن

اوقات فراغت و استراحت خود، احداث امکانات فوق می تواند این مکان را به عنوان کانون گردشگری داخل شهری تبدیل نماید.

۱۲. منابع

- ۱- اداره ایرانگردی و جهانگردی استان اردبیل.
- ۲- اداره برنامه و بودجه استان اردبیل، ۱۳۷۸، طرح مطالعات جامع توسعه استان اردبیل.
- ۳- اداره حفاظت محیط زیست استان اردبیل.
- ۴- اداره حفاظت محیط زیست استان اردبیل، ۱۳۷۵، تالاب شورابیل.
- ۵- جامعی، بیوک، ۱۳۷۲، نگاهی به آثار و ابنیه تاریخی اردبیل، سازمان میراث فرهنگی کشور.
- ۶- اداره حفاظت محیط زیست استان اردبیل، ۱۳۷۵، دریاچه نئور.

-
- ۷- زنده دل، حسن و دستیاران، ۱۳۷۷، مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی (۳) استان اردبیل، نشر ایرانگردی.
 - ۸- مرکز آمار ایران، ۱۳۷۶، نتایج تفصیلی شهرستان اردبیل.
 - ۹- شیخی گرجان، رباب، ۱۳۷۷، بررسی جایگاه صنعت توریسم در استان اردبیل، سازمان برنامه بودجه استان اردبیل.
 - ۱۰- اداره ایرانگردی و جهانگردی استان اردبیل، ۱۳۷۵، گزارشات آمارها و بروشورهای.
 - ۱۱- مخلص، محمدعلی، ۱۳۷۱، فهرست بناهای تاریخی، آذربایجان شرقی، سازمان میراث فرهنگی کشور.
 - ۱۲- مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، سال‌نامه آماری، سازمان برنامه بودجه کشور.